

De Europese AI- geletterdheidsverplichting: checklist en voorbeelden

¹ Hiermee wordt onder meer verwezen naar de uitgevaardigde richtlijnen en de desbetreffende webpagina inzake 'AI-geletterdheid – Vragen en Antwoorden'.

² De nieuwe bepaling verwijst naar de verplichting om de ontwikkeling van AI-geletterdheid te 'moeten' ondersteunen, in plaats van naar de eerdere verplichting om een toereikend niveau van AI-geletterdheid te 'moeten' verzekeren. Het woord 'moeten' duidt in beide gevallen aan dat het gaat om een resultaatverbintenis. In werkelijkheid leest de geherformuleerde verplichting eerder als een inspanningsverplichting, aangezien 'ondersteunen' een minder strenge verplichting is dan het eerdere 'verzekeren'.

De Europese verordening inzake artificiële intelligentie (hierna 'AI Act') komt met enkele verplichtingen rond AI-geletterdheid in organisaties zodat AI op een verantwoorde manier ingezet kan worden. **Deze checklist kan dienen als wegwijzer om een beeld te vormen van welke AI-geletterdheidsacties een organisatie zou kunnen nemen** om tegemoet te komen aan die verplichtingen.

In essentie vereist de AI Act dat **aanbieders en gebruiksverantwoordelijken** van AI-systemen **maatregelen** nemen om de **ontwikkeling van AI-geletterdheid** bij hun personeel en alle andere personen die namens hen werken te **ondersteunen**, zonder de verplichting om een bepaald niveau te behalen. Die verplichting houdt echter geen expliciete verplichting in om het AI-geletterdheidsniveau van het personeel te meten.

Opgelet: de verplichting inzake AI-geletterdheid, in tegenstelling tot veel andere verplichtingen uit de AI Act, is niet afhankelijk van de kwalificatie of het risiconiveau van het betrokken AI-systeem of AI-model. De AI-geletterdheidsverplichting is **van toepassing op alle aanbieders en gebruiksverantwoordelijken van AI-systemen** en geldt dus onafhankelijk van de vraag hoe het systeem wordt gekwalificeerd of welk risiconiveau eraan wordt toegekend.

Deze checklist is opgesteld op basis van het operationaliseren van de open richtlijnen uitgewerkt door de Europese Unie¹ en de literatuur. Het is geen exhaustieve uiteenzetting en kan mogelijk nog worden bijgestuurd in functie van toekomstige ontwikkelingen en bijkomende verduidelijkingen. Dit document kan met andere woorden niet worden beschouwd als een juridisch of professioneel advies, maar kan wel een beginpunt vormen om als organisatie te werken aan AI-geletterdheid in lijn met de AI Act.

Deze tool heeft als doel organisaties een praktisch hulpmiddel aan te reiken om op een gestructureerde manier werk te maken van AI-geletterdheid in overeenstemming met de AI Act. De checklist fungeert daarbij als een referentiekader dat organisaties ondersteunt bij het identificeren van aandachtspunten, het evalueren van bestaande initiatieven en het uitbouwen van een duurzaam beleid rond AI-geletterdheid. De verschillende onderdelen van de checklist kunnen worden gezien als bouwstenen die samen bijdragen aan het versterken en borgen van AI-geletterdheid binnen de organisatie.

Belangrijke opmerking: de AI-geletterdheidsverplichting is recent gewijzigd

De Digital Omnibus on AI, een vereenvoudigingsinitiatief van de Europese Commissie, trad in juli 2026 in werking. De oorspronkelijke vereiste uit de AI Act dat aanbieders en gebruiksverantwoordelijken ervoor zorgen dat hun personeel en andere betrokken personen over een toereikend niveau van AI-geletterdheid beschikken, is vervangen door een de facto inspanningsverbintenis.² Voortaan zullen aanbieders en gebruiksverantwoordelijken de ontwikkeling van AI-geletterdheid binnen hun organisatie moeten ondersteunen met passende maatregelen om AI-geletterdheid te bevorderen, zonder dat een specifiek niveau van competentie moet worden bereikt of aangetoond. Van de Europese Commissie en de lidstaten wordt verwacht dat zij deze inspanningen ondersteunen en faciliteren.

Daarnaast zal de AI Board aanbevelingen aannemen om de Commissie en de lidstaten te ondersteunen bij het stimuleren van AI-geletterdheid binnen organisaties.

Oud artikel 4 AI Act:

Aanbieders en gebruiksverantwoordelijken van AI-systemen nemen **maatregelen** om, zoveel als mogelijk, **te zorgen voor een toereikend niveau van AI-geletterdheid** bij hun personeel en andere personen die namens hen AI-systemen exploiteren en gebruiken, en houden daarbij rekening met hun technische kennis, ervaring, onderwijs en opleiding en de context waarin de AI-systemen zullen worden gebruikt, evenals met de personen of groepen personen ten aanzien van wie de AI-systemen zullen worden gebruikt.

Nieuw artikel 4 AI Act:

1. **Aanbieders en gebruiksverantwoordelijken** van AI-systemen nemen **maatregelen om de ontwikkeling van AI-geletterdheid** van hun personeel en andere personen die namens hen AI-systemen exploiteren en gebruiken, **te ondersteunen**, en houden daarbij rekening met hun technische kennis, ervaring, onderwijs en opleiding en de context waarin de AI-systemen zullen worden gebruikt, evenals met de personen of groepen personen ten aanzien van wie de AI-systemen zullen worden gebruikt. **Deze verplichting houdt niet in dat aanbieders of gebruiksverantwoordelijken een bepaald niveau van AI-geletterdheid moeten waarborgen** voor personen.
2. De **Commissie en de lidstaten ondersteunen en faciliteren** de inspanningen van aanbieders en gebruiksverantwoordelijken van AI-systemen, met name kmo's, bij het nakomen van hun verplichting uit hoofde van lid 1 van dit artikel. Daartoe publiceert de Commissie op het in artikel 62, lid 3, punt b), bedoelde centraal informatieplatform praktische voorbeelden van hoe die verplichting na te leven.
3. De **AI-board stelt**, rekening houdend met Europese competentiekaders, **aanbevelingen vast** om de Commissie en de lidstaten te ondersteunen bij de bevordering van de krachtens lid 1 vereiste AI-geletterdheid, onder meer door gemeenschappelijke doelstellingen vast te stellen.

Checklist voor jouw organisatie

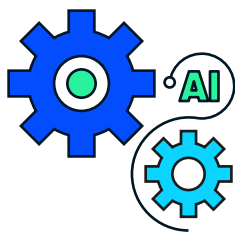
³ In deze checklist worden de termen 'organisatie' en 'personeel' gebruikt. Deze begrippen omvatten ook andere personen die namens aanbieders of gebruiksverantwoordelijken betrokken zijn bij de ontwikkeling, exploitatie of het gebruik van AI-systemen.

In dit deel geven we een overzicht van de belangrijkste elementen van AI-geletterdheid, onderverdeeld in drie clusters. Deze zijn bewust op een algemeen niveau geformuleerd en vormen een kader voor organisaties om verder te concretiseren in functie van hun context en activiteiten. Verderop in deze tool werken we enkele voorbeelden uit om een mogelijke vertaalslag naar de praktijk te illustreren.

De checklist bestaat uit **drie clusters** van AI-geletterdheid. Deze algemene kaders kunnen op maat van een organisatie³ verder geconcretiseerd worden en zo een aanzet geven naar specifieke maatregelen, competentievereisten en opleidingsinitiatieven.

- **Cluster 1: de rol(len) van de organisatie** ten aanzien van een AI-systeem. De rollen van aanbieder en gebruiksverantwoordelijke komen immers met andere verantwoordelijkheden en verplichtingen.
- **Cluster 2: het algemene begrip van AI binnen de organisatie.** Dit omvat onder meer kennis over wat AI is, hoe AI-systemen functioneren, waarvoor zij kunnen worden ingezet en welke beperkingen zij hebben. Een voldoende basiskennis bij het personeel vormt een essentiële voorwaarde voor een verantwoord gebruik van AI.
- **Cluster 3: het creëren van bewustzijn over de risico's en mogelijke impact van AI-systemen in de organisatie.** Hierbij is het belangrijk dat medewerkers niet alleen inzicht hebben in de potentiële voordelen van AI, maar ook in de risico's die het gebruik ervan met zich kan meebrengen. Daarnaast moeten zij weten welke maatregelen kunnen worden genomen om deze risico's te identificeren, te beperken en op te volgen.

Het is aangewezen om de genomen AI-geletterdheidsinitiatieven systematisch te documenteren. Zo kan een organisatie aantonen dat zij inspanningen hebben geleverd om te voldoen aan de vereisten inzake AI-geletterdheid.

1.1

De rol van de organisatie

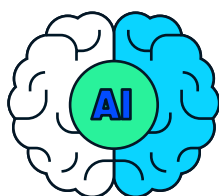
Afhankelijk van jouw kwalificatie en het specifieke AI-systeem zullen er overeenkomstige verplichtingen gelden die rusten op jouw organisatie.

- ☐ Aanbieder: mijn organisatie ontwikkelt een AI-systeem of AI-model voor algemene doeleinden of laat dit ontwikkelen en brengt dit op de markt of stelt het in gebruik onder de eigen naam of merk, al dan niet tegen betaling.⁴
- ☐ Gebruiksverantwoordelijke: mijn organisatie gebruikt een AI-systeem onder eigen verantwoordelijkheid.⁵

⁴ Zie artikel 3, 3) AI Act.

⁵ Zie artikel 3, 4) AI Act.

Afhankelijk van jouw kwalificatie en het specifieke AI-systeem zullen er overeenkomstige verplichtingen gelden die rusten op jouw organisatie. Ook sluit het ene het andere niet uit: zo kan een organisatie zowel een aanbieder als een gebruiksverantwoordelijke zijn. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer een organisatie een AI-systeem ontwikkelt en daarnaast ook AI-tools van externe organisaties implementeert in de eigen werking. In essentie is het dus van belang om per AI-systeem of AI-model te beoordelen of het binnen een organisatie wordt ontwikkeld en/of gebruikt.

1.2

Een algemeen begrip van AI binnen de organisatie

Algemeen begrip van AI en de AI Act

- ☐ Mijn personeel is vertrouwd met de algemene AI-terminologie (zoals 'large language model', 'machine learning' en 'deep learning').
- ☐ Mijn personeel heeft noties van de wettelijke verplichtingen in het kader van de AI Act, waaronder verboden AI-praktijken (artikel 5 AI Act), vereisten voor AI-systemen met een hoog risico (artikel 6 AI Act), de voorschriften inzake transparantie (artikel 50 AI Act) en de voorschriften voor AI-modellen voor algemene doeleinden (artikel 51 AI Act).

Begrip over de werking van AI-systemen

- ☐ Mijn personeel heeft inzicht in de werking van het specifieke AI-systeem dat binnen de organisatie wordt ingezet.
- ☐ Mijn personeel weet dat AI getraind wordt op grote hoeveelheden data.
- ☐ Mijn personeel weet dat AI afhankelijk is van de kwaliteit van de onderliggende data.
- ☐ Mijn personeel weet dat AI een gebrek aan transparantie kan hebben ("black box").

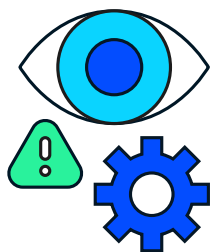
Begrip over de mogelijke risico's die gepaard gaan met AI-gebruik

- ☐ Mijn personeel weet dat bias (vooroordelen) in data tot bias in AI-output kan leiden.
- ☐ Mijn personeel begrijpt dat het gebruik van AI privacyrisico's met zich meebrengt.
- ☐ Mijn personeel begrijpt dat het gebruik van AI risico's met zich meebrengt voor bedrijfsgevoelige gegevens.

Begrip over de tekortkomingen van AI

- ☐ Mijn personeel weet dat AI leert uit data en dus geen echte menselijke intelligentie heeft.
- ☐ Mijn personeel weet dat menselijk oordeel noodzakelijk blijft bij het gebruik van AI en dat AI-resultaten steeds kritisch geëvalueerd moeten worden.
- ☐ Mijn personeel weet dat AI fouten kan maken ("hallucinaties").
- ☐ Mijn personeel weet dat AI in principe niet in staat is tot ethische besluitvorming.

Voor deze cluster is het belangrijk om per AI-systeem of per AI-model te bepalen welke bovenstaande elementen relevant zijn. Op basis daarvan kan een pakket aan elementen worden geselecteerd dat vervolgens binnen de organisatie moet worden vertaald naar concrete maatregelen en geïmplementeerd.

1.3

Het creëren van bewustzijn over de risico's van het systeem en hoe deze te beperken in de organisatie

Algemene actiepunten en hun gewenste uitkomst

- ☐ Er zijn opleidingen voorzien rond AI-risico's en het mitigeren ervan, die regelmatig worden bijgewerkt om aan te sluiten bij nieuwe ontwikkelingen.
- ☐ Het is voor mijn personeel duidelijk welke risico's het gebruik van AI met zich mee kan brengen (fouten⁶, bias, privacy- en datarisico's, etc.).
- ☐ Mijn personeel is zich bewust van de maatregelen die deze risico's kunnen mitigeren.

AI-systemen met een hoog risico

- ☐ Bij het vermarkten van een AI-systeem met een hoog risico geldt de verplichting om een gebruiksaanwijzing te verstrekken⁷. De gebruiksverantwoordelijke moet het AI-systeem vervolgens conform deze gebruiksaanwijzing gebruiken.⁸
- ☐ De reeds gemaakte fouten en onnauwkeurigheden van het systeem zijn in kaart gebracht (zoals bias en discriminatie). Fouten of incidenten worden systematisch geregistreerd.⁹
- ☐ Er zijn procedures voor menselijke controle voorzien, zodat de output van AI-systemen steeds kritisch wordt geëvalueerd voordat deze wordt gebruikt of overgenomen.¹⁰

AI-governance

- ☐ Er is een verantwoordelijke voor AI-risicobeheer.
- ☐ Er is een (laagdrempelige) manier om vragen of zorgen te melden over AI-risico's.

⁶ De meeste AI-systemen werken door patronen in data te herkennen. Hun output weerspiegelt daarom meestal het statistisch meest waarschijnlijke resultaat, waardoor ze soms foutieve of onnauwkeurige antwoorden kunnen geven die er toch waarachtig uitzien.

⁷ Zie artikel 13, lid 2 AI Act.

⁸ Zie artikel 26, lid 1 AI Act.

⁹ Zie artikel 12, lid 1, artikel 19, lid 1 en artikel 26, lid 6 AI Act.

¹⁰ Zie artikel 14 en 26, lid 2 AI Act.

Hoewel de AI Act niet voorziet in een verplichting tot de aanstelling van een AI-functionaris naar het voorbeeld van de Data Protection Officer (DPO) onder de GDPR, kan het voor organisaties waarin AI een prominente rol speelt aangewezen zijn om passende governance- en toezichtstructuren uit te werken. Een AI-functionaris kan daarbij instaan voor het bewaken en bevorderen van het niveau van AI-geletterdheid binnen de organisatie, zonder dat een dergelijke functie juridisch verplicht is.

De checklist toegepast: een fictieve casus uit het bedrijfsleven

Introductie

In wat volgt passen we bovenstaande checklist toe op de casus die eveneens aan bod kwam in onze [Visiepaper AI-geletterdheid](#). Deze casus beschrijft twee bedrijven, Goesting Marketing en Glansjagers, die elk op een verschillende manier in aanraking komen met AI-systemen. Voor elk van de volgende gebruiksscenario's hanteren we dezelfde systematiek om na te gaan welke specifieke verplichtingen inzake AI-geletterdheid op deze bedrijven van toepassing zijn en hoe zij deze kunnen implementeren:

- **Gebruiksscenario 1:** Goesting Marketing biedt een **AI-chatbot** aan die op de website van zijn eigen klanten kan worden ingezet ter ondersteuning van hun klantenservice;
- **Gebruiksscenario 2:** Goesting Marketing maakt zelf gebruik van een AI-toepassing die extern ontwikkeld werd om de **cv's van sollicitanten te screenen** en hen te ranken op bekwaamheid voor de specifieke jobfunctie;
- **Gebruiksscenario 3: Schaduwgebruik** door het personeel van Goesting Marketing voor sparringsdoeleinden (onofficieel gebruik);
- **Gebruiksscenario 4:** Het schoonmaakbedrijf waar Goesting Marketing een beroep op doet, Glansjagers, heeft een **AI-planningstool** ontwikkeld en heeft deze in gebruik gesteld.

Om te voldoen aan de wettelijke verplichtingen zetten Goesting Marketing en Glansjagers de volgende stappen:

1. Ze houden rekening met de rol van hun organisatie als aanbieder en/of gebruiksverantwoordelijke.
2. Ze zorgen voor een algemeen begrip van AI in de organisatie.
3. Ze creëren bewustzijn over de risico's van het systeem en hoe deze te beperken.

Op basis hiervan nemen Goesting Marketing en Glansjagers concrete maatregelen, waarbij rekening wordt gehouden met verschillen in technische kennis, ervaring, opleiding en training van het personeel en andere betrokkenen, alsook met de context waarin de AI-systemen zullen worden gebruikt en de personen op wie de AI-systemen zullen worden toegepast.

¹¹ Zie artikel 50, lid 1 AI Act.

¹² Zie artikel 50, lid 1 AI Act.

¹³ Zie artikel 3, 63) AI Act.

Gebruiksscenario 1: chatbot

Goesting Marketing kan onderstaande stappen ondernemen op basis van de checklist bij het aanbieden van een hun AI-chatbot.

Temporeel toepassingsgebied van de AI Act: de regels voor AI-systemen met transparantieplichtingen zijn van toepassing sinds 2 augustus 2026; sinds 2 augustus 2025 gelden de regels voor AI-modellen die kwalificeren als AI-modellen voor algemene doeleinden.

De rol van de organisatie:

Het bedrijf is zich bewust van zijn rol als aanbieder en alle verplichtingen die daaruit voortvloeien. Zo moet het bedrijf er onder andere voor zorgen dat de chatbot zodanig is ontworpen dat de betrokken natuurlijke personen die interageren met de chatbot op de hoogte zijn dat zij niet communiceren met een mens, tenzij dit duidelijk is voor een normaal geïnformeerde en redelijk omzichtige en oplettende natuurlijke persoon.¹¹

Een algemeen begrip van AI binnen de organisatie:

- Het bedrijf weet dat de chatbot kwalificeert als een AI-systeem met transparantievereisten.¹²
- Het bedrijf is er zich van bewust dat de chatbot eveneens een AI-model voor algemene doeleinden kan bevatten.¹³
- Het bedrijf is zich bewust van zowel de opportuniteiten als de risico's van het AI-chatbotgebruik: van hogere efficiëntie en lagere administratieve lasten tot de kans op datalekken bij input van niet noodzakelijke persoonsgegevens in de chatbot.

Specifieke maatregel: persoonsgegevens worden beschermd door de GDPR. Bij het gebruik van chatbots bestaat het risico dat gebruikers, al dan niet spontaan, persoonsgegevens delen via de interactie met de chatbot. Ook in dat geval zijn de beginselen en verplichtingen van de GDPR onverkort van toepassing. Persoonsgegevens mogen enkel worden verwerkt wanneer daarvoor een geldige rechtsgrond bestaat, zoals de toestemming van de betrokkene. Daarom is het aangewezen dat de persoonsgegevens verkregen via deze weg niet worden bewaard. Dit draagt bovendien bij tot een beperking van de risico's bij mogelijke cyberincidenten of ongeoorloofde toegang tot gegevens.

¹⁴ Zie artikel 50, lid 5 AI Act.

¹⁵ De transparantie-

verplichtingen van artikel 50, lid 1, van de AI Act kunnen, afhankelijk van de context en kenmerken van het betrokken interactieve AI-systeem, op verschillende manieren worden nageleefd. Voor verdere toelichting wordt verwezen naar de 'Guidelines on Transparency Obligations for Providers and Deployers of AI Systems'.

Het creëren van bewustzijn over de risico's van het systeem en hoe deze te beperken in de organisatie:

- Het bedrijf deelt mee aan zijn klanten dat de AI-chatbot fouten kan maken. De mogelijkheid voor menselijk contact tussen de gebruikers van de chatbot en het personeel van het bedrijf dat de chatbot op zijn website plaatst, moet daarom worden voorzien.
- De notificatie aan de natuurlijke personen die communiceren met de chatbot over het feit dat ze niet communiceren met een mens, wordt ten laatste op het moment van de eerste interactie op een duidelijke en onderscheiden manier verstrekt.¹⁴

Specifieke maatregel¹⁵: omdat een chatbot onder de transparantieplichtingen van artikel 50, lid 1, van de AI Act valt, is het raadzaam om gebruikers duidelijk kenbaar te maken dat zij met een AI-systeem communiceren. Een praktische invulling hiervan is om bij het openen van de chatbot een eerste bericht te tonen met de melding: "U bent aan het communiceren met een AI-systeem." Deze melding kan eventueel worden versterkt met een visueel element, zoals een herkenbaar AI-pictogram of AI-symbool.

Gebruiksscenario 2: cv-screeningstool

Er zullen andere elementen uit de checklist relevant zijn voor het tweede gebruiksscenario. Hier is Goesting Marketing niet de aanbieder van een chatbot, maar zelf een gebruiksverantwoordelijke van een AI-toepassing die cv's van sollicitanten beoordeelt.

Temporeel toepassingsgebied van de AI Act: de deadlines voor de regels rond AI-systemen met een hoog risico werden door de Digital Omnibus on AI aangepast.

- AI-systemen met hoog risico die onder Bijlage III (artikel 6, lid 2) vallen: vanaf 2 december 2027, tenzij deze systemen voor deze datum in de handel zijn gebracht, dan gelden deze regels slechts na een aanzienlijke ontwerpwijziging.
- AI-systemen met hoog risico die onder Bijlage I (artikel 6, lid 1) vallen: vanaf 2 augustus 2028, tenzij deze systemen voor deze datum in de handel zijn gebracht, dan gelden deze regels slechts na een aanzienlijke ontwerpwijziging.

Een AI-tool die de cv's screent valt onder Bijlage III en zal bijgevolg vanaf 2 december 2027 moeten voldoen aan de vereisten voor AI-systemen met een hoog risico, of als de tool eerder in de handel werd gebracht, pas na een aanzienlijke ontwerpwijziging van het systeem.

¹⁶ Zie artikel 6, lid 2 en Bijlage III, punt 4, a) AI Act.

¹⁷ De AI Act omschrijft 'automation bias' als het fenomeen waarbij natuurlijke personen de neiging hebben om automatisch of te veel te leunen op de output van een AI-systeem met een hoog risico en dit voornamelijk wanneer het systeem wordt ingezet om te helpen bij het maken van beslissingen (artikel 14, lid 4, b) AI Act).

¹⁸ Zie artikel 26, leden 2 en 3 AI Act.

¹⁹ Zie artikel 14, lid 4, d) AI Act.

²⁰ Zie artikel 26, lid 11 AI Act. Deze informatieplicht uit de AI Act geldt naast de transparantieplichtingen van de GDPR op grond van de artikelen 13 en 14, die verwerkingsverantwoordelijken verplichten om betrokkenen in te lichten over het bestaan van geautomatiseerde besluitvorming en zinvolle informatie te verstrekken over de daarbij gehanteerde logica. De verplichting uit artikel 26, lid 11 van de AI Act is ruimer dan de transparantieplichting uit de GDPR: zij geldt voor alle beslissingen van AI-systemen met een hoog risico uit Bijlage III die gevolgen hebben voor natuurlijke personen, en niet alleen voor beslissingen die "uitsluitend geautomatiseerde beslissingen" in de zin van artikel 22 van de GDPR vormen.

De rol van de organisatie:

- Het bedrijf vervult zijn rol als gebruiksverantwoordelijke van het AI-systeem met een hoog risico. De belangrijkste verplichting die hieruit voortvloeit voor het bedrijf is dat het maatregelen treft om het AI-systeem te gebruiken volgens de gebruiksaanwijzing.

Een algemeen begrip van AI binnen de organisatie:

- Het bedrijf weet dat de toepassing die cv's van sollicitanten screent een AI-systeem met hoog risico is¹⁶ en het gebruik ervan daarom met bijkomende waarborgen moet gebeuren.
- Het bedrijf is er zich van bewust dat er *automation bias*¹⁷ kan optreden bij zijn personeel.
- Het bedrijf heeft kennis genomen van de gebruiksaanwijzing van het AI-systeem en heeft zijn personeel hierin opgeleid. Het personeel is daardoor in staat om de output van de toepassing te interpreteren en op passende wijze in te zetten.

Specifieke maatregel: alle medewerkers die het AI-systeem gebruiken, volgen een opleiding gebaseerd op de gebruiksaanwijzing van de leverancier. De opleiding behandelt de werking van het systeem, de beperkingen, mogelijke risico's, correcte interpretatie van outputs en de gevallen waarin menselijke controle vereist is. Na afloop leggen medewerkers een kennistoets af. Pas na succesvolle afronding krijgen zij toegang tot het AI-systeem. Het bedrijf houdt opleidings- en toetsingsregisters bij als bewijs van naleving. Daarnaast voorziet het bedrijf laagdrempelige ondersteuningskanalen, zoals een intern aanspreekpunt, waar personeel terecht kan met vragen over het gebruik van het AI-systeem, de interpretatie van outputs en de toepassing van de geldende richtlijnen.

Het creëren van bewustzijn over de risico's van het systeem en hoe deze te beperken in de organisatie:

- Het bedrijf heeft een plan van aanpak over menselijk toezicht. Het heeft hierin zekere mate de vrijheid om dit zelf in te vullen. De gebruiksaanwijzing opgesteld door de aanbieder kan verduidelijken hoe het menselijk toezicht zou moeten worden ingericht. Zo moet het personeel kunnen besluiten om de toepassing niet te gebruiken of de output ervan naast zich neer te leggen door de beslissing te vervangen of terug te draaien.¹⁹
- Het personeel weet dat de natuurlijke personen waarover beslissingen worden genomen (namelijk de sollicitanten) met behulp van een Bijlage III AI-systeem hierover moeten worden geïnformeerd.²⁰

²¹ Schaduwgebruik binnen de AI-context doelt op het fenomeen waarbij een personeelslid of een andere persoon die in naam van het bedrijf werkt, gebruik maakt van een AI-systeem dat niet officieel werd goedgekeurd door het bedrijf en/of ook zonder medeweten van de IT-afdeling of het management.

Specifieke maatregel: het bedrijf neemt in alle vacatureteksten, sollicitatieformulieren en uitnodigingen voor selectiegesprekken een gestandaardiseerde kennisgeving op waarin wordt vermeld dat een Bijlage III AI-systeem wordt gebruikt ter ondersteuning van de beoordeling van sollicitaties. Bovendien voorziet het bedrijf een webpagina met begrijpelijke uitleg over het gebruikte AI-systeem, het doel ervan, de impact op de selectieprocedure en de contactgegevens voor vragen.

Gebruiksscenario 3: schaduwgebruik

Het derde gebruiksscenario gaat over het schaduwgebruik van externe AI-toepassingen door het personeel van Goesting Marketing. Hoewel schaduwgebruik²¹ niet expliciet gereguleerd wordt door de AI Act, wordt dit impliciet gedekt door de AI-geletterdheidsverplichting, waardoor Goesting Marketing in dit specifieke geval kwalificeert als gebruiksverantwoordelijke.

Temporeel toepassingsgebied van de AI Act: artikel 4 rond AI-geletterdheid bij schaduwgebruik is van toepassing sinds 2 februari 2025.

De rol van de organisatie:

- Ook in het geval van schaduwgebruik kwalificeert de bovenliggende organisatie zich als een gebruiksverantwoordelijke. Uit de wettelijke definities van 'AI-systeem' en 'gebruiksverantwoordelijke' blijkt geen voorwaarde dat het bedrijf het AI-systeem intern heeft moeten goedkeuren en/of de IT-afdeling of het management op de hoogte moet zijn van het onofficiële gebruik. Dit betekent dat bedrijven compliancerisico's dragen (lees: verantwoordelijkheid) voor AI-systemen die niet formeel opgenomen zijn in hun werking.

Een algemeen begrip van AI binnen de organisatie:

- Het personeel is op de hoogte dat er in de eerste plaats gebruik moet worden gemaakt van de in-house AI-toepassingen.
- Het personeel weet dat, als er toch gebruik wordt gemaakt van een extern AI-systeem, dit gepaard gaat met vertrouwelijkheidsrisico's: zo moet omzichtig worden omgesprongen met persoonsgegevens en bedrijfsgevoelige gegevens, bijvoorbeeld bij het gebruik van AI-chatbots.

²² Sycofantie is de neiging van AI-chatbots om antwoorden te geven die overeenstemmen met wat de gebruiker vermoedelijk wil horen, ook als die antwoorden foutief zijn. Zie hier voor meer informatie.

Specifieke maatregel: het bedrijf organiseert een periodieke bewustmakingscampagne waarin het personeel wordt geïnformeerd over de vertrouwelijkheidsrisico's van externe AI-systemen. Het personeel krijgt de instructie om geen persoonsgegevens of bedrijfsgevoelige informatie in dergelijke systemen in te voeren en hanteert daarbij het principe: "Deel met een externe AI-toepassing geen informatie die je ook niet zou delen met een onbevoegde derde."

Het creëren van bewustzijn over de risico's van het systeem en hoe deze te beperken in de organisatie:

- Het bedrijf treft maatregelen om schaduwgebruik meer in kaart te brengen en op basis daarvan zijn personeel beter in te lichten over de mogelijke risico's. Dit is zeker van belang bij AI-toepassingen die vallen onder een hoog risico en waarbij verschillende waarborgen moeten worden gegarandeerd, zoals bijvoorbeeld menselijk toezicht en transparantie.
- Het personeel heeft een notie van de beperkingen van generatieve AI en dan met name dat er fouten kunnen optreden (hallucineren, sycofantie²², bias, etc.).

Specifieke maatregel: het bedrijf heeft een intern AI-beleid waarin expliciet wordt opgenomen dat generatieve AI fouten, hallucinaties, bias en onvolledigheden kan bevatten en dat het personeel de output niet zonder kritische beoordeling mag overnemen. Het bedrijf stelt ook een korte checklist op met vragen zoals: "Zijn de feiten gecontroleerd?", "Zijn mogelijke vooroordelen beoordeeld?" en "Is menselijke beoordeling toegepast?".

Gebruiksscenario 4: planningstool van externe schoonmaakfirma

In het vierde gebruiksscenario wordt een AI-tool ontwikkeld en ingezet door een externe schoonmaakfirma, Glansjagers, waarvan Goesting Marketing klant is. Met de tool worden planningen opgesteld voor het schoonmaakpersoneel, voornamelijk op basis van de afstand tussen de woonplaats en de werkplek. Glansjagers treedt in dit scenario op als aanbieder en gebruiksverantwoordelijke, en dient er dus voor te zorgen dat binnen hun bedrijf voldoende kennis aanwezig is over de impact van beslissingen die met behulp van AI worden genomen ten aanzien van Goesting Marketing.

Temporeel toepassingsgebied van de AI Act: artikel 4 rond AI-geletterdheid is van toepassing sinds 2 februari 2025.

²³ Of deze toepassing valt onder een AI-systeem met een hoog risico of niet hangt af van hoe het ontwikkeld en toegepast wordt. Als de tool enkel plannings opstelt op basis van objectieve en neutrale criteria zoals beschikbaarheid of geografische nabijheid, dus zonder rekening te houden met individuele omstandigheden van werknemers, kwalificeert het niet als een AI-systeem met een hoog risico. In het geval dat er rekening wordt gehouden met persoonlijke omstandigheden, zou de tool als AI-systeem met een hoog risico beschouwd kunnen worden, waardoor er bijkomende verplichtingen van toepassing zouden zijn. Voor meer informatie over het toepassingsgebied van Bijlage III AI-systemen raadpleeg de Draft Guidelines on the classification of high-risk AI systems.

²⁴ Zie artikel 6, lid 4 AI Act.

De rol van de organisatie:

- Het bedrijf is zich bewust van zijn rol als aanbieder én gebruiksverantwoordelijke. Gezien het hier niet gaat om een AI-systeem met een hoog risico²³ zijn de vereisten voor AI-systemen met een hoog risico niet van toepassing. Wel moet deze beoordeling worden gedocumenteerd en geldt er een registratieverplichting.²⁴

Een algemeen begrip van AI binnen de organisatie:

- Het bedrijf weet dat de AI-planningstool, zolang deze uitsluitend op basis van objectieve criteria taken verdeelt, niet valt onder een van de regimes uit de AI Act met verstrengde regels.
- Het bedrijf weet welke opportuniteiten en risico's het gebruik van dit AI-systeem met zich meebrengt. Er zijn voordelen, zoals mogelijke efficiëntiewinst en de automatisering van repetitieve taken. Het risico is dat een AI-planningstool potentieel meer moeite heeft met menselijke factoren, zoals fysieke belasting, veranderende persoonlijke contexten of inschattingen rond de prioritering van taken in uitzonderlijke omstandigheden.

Specifieke maatregel: de door het AI-systeem gegenereerde planning wordt vóór uitvoering nagekeken door een verantwoordelijke medewerker, die kan ingrijpen wanneer de planning onvoldoende rekening houdt met menselijke factoren zoals werkdruk, fysieke belasting, afwezigheden of uitzonderlijke omstandigheden. Het bedrijf stelt een procedure op die personeel expliciet toelaat om af te wijken van een door de AI voorgestelde planning wanneer zij oordelen dat deze in de praktijk niet haalbaar, veilig of wenselijk is.

Het creëren van bewustzijn over de risico's van het systeem en hoe deze te beperken in de organisatie:

- Bij het gebruik van AI-tools dient bijvoorbeeld bijzondere aandacht te worden besteed aan cybersecurity. Deze tools kunnen immers het risico op datalekken vergroten, zeker wanneer gevoelige persoonsgegevens worden verwerkt om de werking van de AI-tool mogelijk te maken.

Specifieke maatregel: het bedrijf zorgt ervoor dat de AI-tool en alle onderliggende softwarecomponenten up-to-date worden gehouden, en voorziet een procedure voor het geval van (mogelijke) datalekken. De verantwoordelijke ontwikkelteams monitoren actief kwetsbaarheden en nemen corrigerende maatregelen zodra beveiligingsrisico's worden vastgesteld. Het bedrijf informeert medewerkers regelmatig over de cybersecurity- en privacyrisico's van AI-toepassingen en geeft duidelijke instructies over welke gegevens niet in de tool mogen worden ingevoerd.

Colofon

Deze checklist is een tool van het Kenniscentrum Data & Maatschappij (KDM) voor publieke en private organisaties die willen werken aan AI-geletterdheid en AI-competenties.

Publicatiejaar

2026

Verlee, S. & Pelgrims, N. (2026). De Europese AI-geletterdheidsverplichting: checklist en voorbeelden.

Voor de ontwikkeling van deze visiepaper zijn we vertrokken van eigen inzichten en expertise, aangevuld met:

- Inzichten uit de co-creatiesessies over AI-geletterdheid, met input van stakeholders uit het veld;
- Bevindingen uit workshops die het KDM faciliteerde rond AI-geletterdheid;
- Inzichten uit wetenschappelijke literatuur (zie bronnen).

Dit werk is voornamelijk door mensen geschreven en samengesteld. AI werd ingezet ter ondersteuning van het schrijfproces, meer bepaald voor stilistische aanpassingen zoals wijzigingen in structuur, formulering en duidelijkheid. Hiervoor werd de AI telkens gerichte instructies gegeven over de gewenste aanpassingen. Alle door AI gegenereerde inhoud werd vervolgens door de auteurs nagelezen, gecontroleerd en pas na goedkeuring in de definitieve tekst opgenomen. De inhoudelijke keuzes, analyses en conclusies in dit werk zijn en blijven die van de auteurs.

Voor deze ondersteuning werd gebruikgemaakt van de volgende AI-modellen: Microsoft 365 Copilot (GPT-5 chat model) en Claude Sonnet 5.

Verantwoordelijke Uitgever

Pieter Duysburgh
Kenniscentrum Data & Maatschappij
Pleinlaan 2
1050 Brussel
info@data-en-maatschappij.ai

Dit rapport is beschikbaar onder een [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 licentie](#).

